യോഗവാസിഷ്ഠഃ/പ്രകരണമ് 6
(നിർവാണപ്രകരണം ഉത്തരാർധം)/സർഗം 102

ശ്രീരാമ ഉവാച .
പരിജ്ഞാതേ പരേ വസ്തു+ന്യനാദി-നിധനാ+ത്മനി .
സംപദ്യതേ വദ ബ്രഹ്മൻകീദൃശഃ പുരുഷോത്തമഃ .. 1
ശ്രീവസിഷ്ഠ ഉവാച .
ശ്രൃണു സംപദ്യതേ കീദൃഗ്ജ്ഞാതജ്ഞേയോ നരോത്തമഃ .
യാവജ്ജീവം കഥം ചൈഷ കിമാചാരോഽവതിഷ്ഠതേ .. 2
ഉപലാ അപി മിത്രാണി ബന്ധവോ വനപാദപാഃ .
വനമധ്യേ സ്ഥിതസ്യാപി സ്വജനാ മൃഗപോതകാഃ .. 3
ആകീർണം ശൂന്യമേവാസ്യ വിപദശ്ചാതിസംപദഃ .
സ്ഥിതസ്യാപി മഹാരാജ്യേ വ്യസനാന്യേവ സൂത്സവാഃ .. 4
അസമാധിഃ സമാധാനം ദുഃഖമേവ മഹത്സുഖമ് .
വ്യവഹാരോഽപി സന്മൗനം കർമാ+ണ്യേവാ+ത്യ-കർമതാ .. 5
ജാഗ്രദേവ സുഷുപ്തസ്ഥോ ജീവന്നേവ മൃതോപമഃ .
കരോതി സർവമാചാരം ന കരോതി ച കിംചന .. 6
രസികോഽത്യന്തവിരസോ നിർഘൃണോ ബന്ധുവത്സലഃ .
നിർദയോഽത്യന്തകരുണോ വിതൃഷ്ണസ്തൃഷ്ണയാന്വിതഃ .. 7
സർവാഭിനന്ദിതാചാരഃ സർവാചാരബഹിഷ്കൃതഃ .
വീതശോകഭയായാസഃ സശോക ഇവ ലക്ഷ്യതേ .. 8
തസ്മാന്നോദ്വിജതേ ലോകോ ലോകാന്നോദ്വിജതേ തു സഃ .
പരമുദ്വേഗമാപന്നഃ സംസൃതൗ രസികോഽപി സൻ .. 9
നാഭിനന്ദതി സംപ്രാപ്തം നാപ്രാപ്തമഭിവാഞ്ഛതി .
ആസ്തേഽനുഭൂയമാന്യേർഥേ ന ച ഹർഷവിഷാദയോഃ .. 10
ദുഃഖിതേ ദുഃഖിതകഥഃ സുഖിതേ സുഖസംകഥഃ .
ആസ്തേ സർവാസ്വവസ്ഥാസു ഹൃദയേനാപരാജിതഃ .. 11
കർമണഃ സുകൃതാദന്യദസ്മൈ കിംചിന്ന രോചതേ .
സ്വഭാവ ഏവ മഹതാം നനു യന്ന വിചേഷ്ടിതമ് .. 12
നാലമ്ബതേ രസികതാം ന ച നീരസതാം ക്വചിത് .
നാർഥേഷു വിചരത്യർഥീ വീതരാഗഃ സരാഗവത് .. 13
യഥാ ശാസ്ത്രവ്യവഹൃതേഃ സുഖദുഃഖൈഃ ക്രമാഗതൈഃ .
അനാഗതോഽപി ചായാതി ന ഹർഷം ന വിഷാദിതാമ് .. 14
സംപ്രഹൃഷ്ടാശ്ച ലക്ഷ്യന്തേ ലക്ഷ്യന്തേ ദുഃഖിതാസ്തഥാ .
ന സ്വഭാവം ത്യജന്ത്യന്തഃ സംസാരാരഭടീനടാഃ .. 15
ആത്മീയേഷ്വർഥജാതേഷു മിഥ്യാത്മസു സുതാദിഷു .
ബുദ്ബുദേഷ്വിവ തോയാനാം ന സ്നേഹസ്തത്ത്വദർശിനാമ് .. 16
അസ്നേഹ ഏവ സുഘനസ്നേഹാർദ്രഹൃദയോ യഥാ .
വത്സലാം ദർശയന്വൃത്തിം ജ്ഞസ്തിഷ്ഠതി യഥാക്രമമ് .. 17

വായൂനിവ പ്രവാഹസ്ഥാഃ സ്പൃശന്തി വിഷയാന്മുധാ .
ദേഹസത്താവിഷാന്മൂഢാ ലീയന്തേ വിഷയോദരേ .. 18
ബഹിഃ സർവസമാചാരമന്തഃ സർവാർഥശീതലമ് .
നിത്യമന്തരനാവിഷ്ട ആവിഷ്ട ഇവ തിഷ്ഠതി .. 19
ശ്രീരാമ ഉവാച .
സ്വരൂപമീദൃശം തസ്യ കോ വേത്തി മുനിനായക .
വദ സത്യമസത്യം വാ ഭവത്യജ്ഞോ ഹ്യപീദൃശഃ .. 20
അശ്വവദ്ബ്രഹ്മചര്യേണ ചരന്തോഽചാരുചേതസഃ .
മിഥ്യാതപസ്വിദാർഢ്യായ ഭവന്ത്യേവംവിധാ മുനേ .. 21
ശ്രീവസിഷ്ഠ ഉവാച .
അസത്യം വാസ്തു സത്യം വാ സ്വരൂപം വരമീദൃശമ് .
വിദ്ധി വേദവിദാം ത്വേഷ സ്വഭാവാനുഭവസ്ഥിതഃ .. 22
അനാവിഷ്ടാ വിചേഷ്ടന്തേ വീതരാഗാഃ സരാഗവത് .
ഗതഹാസാ ഹസന്ത്യജ്ഞാൻസഹസാ കരുണാകുലാഃ .. 23
ചിത്താദർശഗതം ദൃശ്യം സർവം കപടകുട്ടിമമ് .
പശ്യന്ത്യസത്പരിജ്ഞാതം സ്വപ്നേ ഹേമേവ ഹസ്തഗമ് .. 24
അന്തഃശീതലതാമേഷാം താം ന ജാനന്തി കേചന .
ദൂരാച്ചന്ദനദാരൂണാമാമോദമിവ ജന്തവഃ .. 25
യേ തു വിജ്ഞാതവിജ്ഞേയാസ്താദൃശാഃ പാവനാശയാഃ .
ജാനന്തി താംസ്തഥൈവാന്തരഹേഃ പാദാനിവാഹയഃ .. 26
ഭാവം നിഗൂഹയന്ത്യേതേ തമുത്തമമനുത്തമാഃ .
ഗ്രാമ്യൈർധനൈഃ കിലാനർഘ്യ ക+ശ്ചി+ന്താ-മണിരാപണേ .. 27
തസ്മിന്നിഗൂഹനേ ഭാവോ യതസ്തേഷാം ന ദർശനേ .
നിർവാസനാ ഗതദ്വൈതാ ഗതമാനാഃ കിലാങ്ഗ തേ .. 28
ഏകാന്താമാനദൗർഗത്യജനാവജ്ഞപ്തയസ്തു താൻ .
സുഖയന്തി യഥാ രാമ ന തഥൈവ മഹർദ്ധയഃ .. 29
സ്വസംവേദനസംവേദ്യസാരാ വിദിതവേദ്യതാ .
നൈഷാ ദർശയിതും ശക്യാ ദൃശ്യതേ ന ച തദ്വിദാ .. 30
ഗുണം മമേമം ജാനാതു ജനഃ പൂജാം കരോതു മേ .
ഇത്യഹംകാരിണാമീഹാ ന തു തന്മുക്തചേതസാമ് .. 31
ക്രിയാഫലാനി ചിദ്ദ്യോമഗമനാദീനി രാഘവ .
അജ്ഞാനാമപി സിധ്യന്തി മന്ത്രൗഷധിവശാദിഹ .. 32
യോ യാദൃക് ക്ലേശമാധാതും സമർഥസ്താദൃഗേവ സഃ .
അവശ്യം ഫലമാപ്നോതി പ്രബുദ്ധോഽസ്ത്വജ്ഞ ഏവ വാ .. 33
ആമോദശ്ചന്ദനസ്യേവ സ്പന്ദനസ്യ ഫലം ഹൃദി .
സർവസ്യൈവാസ്തി തന്നൂനം തദ്വതാ സമവാപ്യതേ .. 34
അഹംതാവാസനാദ്വൈതം വസ്തുതാ ദൃശ്യവസ്തുഷു .
യസ്യാസ്ത്യസൗ സാധയതി ഖഗമാദിക്രിയാഫലമ് .. 35
ഇദം ന കിംചിദ്ഭ്രാന്തിർവാ ഖം ചേതി ജ്ഞസ്തു വേത്തി യഃ .
സോഽവാസനഃ കർമവാത്യാഃ കഥം സാധയതി ക്രിയാഃ .. 36

നൈവ തസ്യ കൃതേനാർഥോ നാ്കൃതേനേഹ കശ്ചന .
ന ചാസ്യ സർവഭൂതേഷു കശ്ചിദർഥവ്യപാശ്രയഃ .. 37
ന തദസ്തി പൃഥിവ്യാം വാ ദിവി ദേവേഷു വാ ക്വചിത് .
യദുദാരമനോവൃത്തേർലോഭായ വിദിതാത്മനഃ .. 38
ജഗദേവ തൃണം യസ്യ ന കിംചിദ്രജ ഏവ വാ .
കിം നാമ തസ്യ ഭവതു അന്യദാദേയതാം ഗതമ് .. 39
നിർവാഹിതജഗദ്യാത്രഃ പരിപൂർണമനാ മുനിഃ .
യഥാസ്ഥിതമസാവാസ്തേ സംപ്രയാതി യഥാഗതമ് .. 40
നിത്യാന്തഃശീതലോ മൗനീ സത്ത്വീഭൂതമനോവനിഃ .
പരിപൂർണാർണവാകാരോ ഗമ്ഭീരപ്രകടാശയഃ .. 41
രസായനപരാപൂർണഹൃദവത് ഹ്ലാദമാത്മനി .
ധത്തേ കരോതി വാന്യസ്യ സകലേന്ദുരിവാമലഃ .. 42
മന്ദാരമഞ്ജരീകുഞ്ജപിഞ്ജരാ ദേവഭൂമയഃ .
ന തഥാ ഹ്ലാദയന്ത്യേതാ യഥാ പണ്ഡിതബുദ്ധയഃ .. 43
ചന്ദ്രബിമ്ബൈർവസന്തൈശ്ച മഹതാമഹതാശയൈഃ .
സാരം സൗഭാഗ്യസൗഗന്ധ്യസൗരഭാലോകഭോഗിഷു .. 44
ഭ്രാന്തിമാത്രമിദം വിശ്വമിന്ദ്രജാലമസന്മയമ് .
ത്യജതീതി വിനിശ്ചിത്യ ദിനാനുദിനമേഷണാഃ .. 45
ശീതാതപാദിദുഃഖാനി നിജദേഹഗതാന്യപി .
അന്യദേഹഗതാനീവ ജ്ഞഃ പശ്യത്യവഹേലയാ .. 46
കരുണോദാരയാ വൃത്ത്യാ വൃത്ത്യാ വ്രതതിധീരയാ .
നീരസോ നീരസാരാം തു സാരതാം സരതി സ്ഥിതിമ് .. 47
വ്യവഹാരം യഥാപ്രാപ്തം ലോകസാമാന്യമാചരൻ .
ചരാചരാണാം ഭൂതാനാമുപര്യേവാവതിഷ്ഠതേ .. 48
പ്രജ്ഞാപ്രാസാദമാരൂഢസ്ത്വശോച്യഃ ശോചതേ ജനാൻ .
ഭൂമിഷ്ഠാനിവ ശൈലസ്ഥഃ സർവാൻപ്രജ്ഞോ്നുപശ്യതി .. 49
ചിരം കല്ലോലവലിതഃ സുമനാ ജലധൗ ഭ്രമേ .
പരം പാരമുപാഗത്യ പരാം വിശ്രാന്തിമേതി സഃ .. 50
ഹസൻസ ശാന്തയാ വൃത്ത്യാ പ്രാക്തനീർജാഗതീർഗതീഃ .
സ്മയമാന ഇവാസ്ത്യേന്തർജനതാശ്ച ഘനഭ്രമാഃ .. 51
ഏതാഃ കാന്താരനിർമഗ്നമിതാഃ സംസാരദൃഷ്ടയഃ .
അസത്യോ ഹൃതവത്യോ മാമിത്യന്തര്യാതി വിസ്മയമ് .. 52
ദൃഷ്ട്യാഷ്ട-ഗുണമൈശ്വര്യമനിഷ്ടം മേ തൃണായതേ .
ഇത്യുപൈത്യുപശാന്തത്വാത്സ്മയമാനോ്പി ന സ്മയമ് .. 53
കശ്ചിദ്ഗിരിഗുഹാഗേഹഃ കശ്ചിത്പുണ്യാശ്രമാശ്രയഃ .
കശ്ചിദ്ഗൃഹസ്ഥാശ്രമവാൻകശ്ചിദ്വഹുരടൻസ്ഥിതഃ .. 54
കശ്ചിദ്ഭിക്ഷാചരാചാരഃ കശ്ചിദേകാന്തതാപസഃ .
കശ്ചിന്മൗനവ്രതധരഃ കശ്ചിദ്ധ്യാനപരായണഃ .. 55
കശ്ചിദ്വിപശ്ചിദ്വിഖ്യാതഃ കശ്ചിച്ഛ്രോതാ ശ്രുതേഃ സ്മൃതേഃ .
കശ്ചിദ്രാജാ ദ്വിജഃ കശ്ചിത്കശ്ചിദജ്ഞ ഇവ സ്ഥിതഃ .. 56

ഗുടികാഞ്ജനഖങ്ഗാദിസിദ്ധഃ കശ്ചിന്നഭോഗതഃ .
കശ്ചിച്ഛില്പകലാജീവീ കശ്ചിത്പാമരരൂപഭൃത് .. 57
കശ്ചിത്ത്യക്തസമാചാരഃ കശ്ചിച്ഛ്രോത്രിയനായകഃ .
കശ്ചിദുന്മത്തചരിതഃ പ്രവ്രജ്യാം കശ്ചിദാശ്രിതഃ .. 58
പുരുഷോ ന ശരീരാദി ന ച ചിത്താദി കിംചന .
പുരുഷശ്ചേതനം നാമ ന സ നശ്യതി കർഹിചിത് .. 59
അച്ഛേദ്യോ ഽസാവദാഹ്യോ ഽസാവക്ലേദ്യോ ഽശോഷ്യ ഏവ ച .
നിത്യഃ സർവഗതഃ സ്ഥാണുരചലോ ഽസൗ സനാതനഃ .. 60
ഇതി സമ്യക്പ്രബുദ്ധോ യഃ സ യഥാ യത്ര തിഷ്ഠതി .
തഥാ തിഷ്ഠതു തത്രാത്ര സ്ഥാനാസ്ഥാനിയമേന കിമ് .. 61
പാതാലമാവിശതു യാതു നഭോ വിലങ്ഘ്യ
ദിങ്മണ്ഡലം ഭ്രമതു പേഷണമേവ യേന .
ചിന്മാത്രമേതദജരം ന തു യാതു നാശ-
മാകാശകോശ ഇവശാന്തമജം ശിവം തത് .. 62

ഇത്യാർഷേ ശ്രീവാസിഷ്ഠമഹാരാമായണേ വാത്മീകീയേ മോക്ഷോ-പായേഷു നിർവാണപ്രകരണേ ഉത്തരാർധേ മരണാ+ദ്യ/ഭാവോപ-ദേശോ നാമ +(ദ്വി-ഉ)ത്തര-ശതതമഃ സർഗഃ .. 102 ..

ഓം

****

CHECKED BY GURU P.R.IYER
28.12.2023